

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
UMJETNIČKA AKADEMIJA U OSIJEKU
ODSJEK ZA LIKOVNU UMJETNOST
PREDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

SENKA BANJAC

LOMLJENJE IDENTITETA

Mentor:

red. prof. art. Božica Dea Matasić

Osijek, 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. TRAUMA KAO POLAZIŠTE	4
3. DEPRESIJA KAO MOTIV STVARALAŠTVA	5
4. INSTALACIJA 'LOMLJENJE IDENTITETA'	6
5. MOJ RAD U KONTEKSTU SUVREMENE UMJETNOSTI	8
6. ZAKLJUČAK	11
7. LITERATURA	12
8. SAŽETAK	13
9. REPRODUKCIJE	14

1. UVOD

Kroz osobna iskustva prije i tijekom studija razvila sam interes za pitanja identiteta sagledana iz rakursa suvremene umjetnosti. Identitet kao motiv, medij i centralno pitanje suvremenog društva područje je širokog spektra socioloških, filozofskih, teorijskih i umjetničkih istraživanja. Moj interes usmjeren je na vizualne medije i likovnost u traženju vlastitih odgovora na ta pitanja.

Neka od formativnih i prijelomnih iskustava zajednička su svim ljudima; rođenje, odrastanje, formiranje karaktera, spoznaje i razočaranja, radost i tuga, a također bolest i smrt. Rođenjem započinje igra života. Koliko ambiciozne roditelje smo dobili u tom presudnom trenutku, trenutku našeg rođenja? Da li nam je već, od strane ambicioznih roditelja određena budućnost odnosno sudbina, uslijed koje će nažalost, u mnogim slučajevima doći do „lomljenja“ našega identiteta.

2. TRAUMA KAO POLAZIŠTE

Prema nekim vjerovanjima naša 'duša' bira roditelje čiji će odnos prema nama utjecati na sudbinu našeg života, ili pak isti ti roditelji izabiru baš nas da budemo njihovo dijete. U tom slučaju, pitanje je koliko smo spremni svojom nevinom prisutnošću 'ukrasiti' festival života; njihovog i našeg?

Da li je to sve samo igra Svemira koji nam je već ionako odredio životnu sudbinu? Teška karma u kojoj ćemo pokušavati izvući iz sebe ono najbolje, bez obzira na težak život? Hoćemo li nakon puno padova još uvijek pozitivno gledati na životne okolnosti, ili ćemo se uslijed mnogih životnih nedaća prepustiti se hladnoj nezainteresiranosti Svemira? Koliko su naši roditelji spremni pomoći nam u teškim trenucima? Jesu li oni kroz vlastite životne izazove izvukli kakvu pouku i stekli mudrost kojom će nama moći pomoći u našim teškim životnim trenucima?

„Adolescenti čiji roditelji pripadaju različitim etničkim, rasnim ili religioznim skupinama imaju, povrh ovih, još i dodatni problem određivanja koja od tih dviju različitih kultura čini njihovo dominantno naslijeđe. Roditelji koji dolaze iz različitih etničkih skupina mogu odlučiti provesti život zajedno, ali njihovi sustavi vrijednosti možda ne žive tako skladno u umovima njihove djece.“¹

Naime, živeći u obitelji različitih religioznih svjetonazora (otac pravoslavne, a majka katoličke vjere) od ranog sam djetinjstva od strane nasilnog oca proživljavala zlostavljanje i agresiju koji su na mene ostavili razorne i dugoročne posljedice.

Studiranje na Umjetničkoj akademiji kroz vlastito umjetničko izražavanje omogućilo mi je platformu za rekonstrukciju vlastitog identiteta koji u svojim osnovama sadrži cjelokupno ljudsko likovno-umjetničko iskustvo, ali i otvaranje prema 'kolektivnom nesvjesnom' koje je prema C. G. Jungu rezervoar nesvjesnih sadržaja nastao tijekom ljudske evolucije. Ti sadržaji obuhvaćaju i mnoge osnažujuće i pozitivne aspekte koji su mi kroz te procese postali dostupni.

¹ S. A. Rathus, *Temelji psihologije*, Naklada Slap, 2001., 2. izdanje, str. 449.

3. DEPRESIJA KAO MOTIV STVARALAŠTVA

„Zapovjednik svemirske letjelice Edwin “Buzz“ Aldrin bio je sudionik jednog od najvećih tehnoloških poduhvata dvadesetog stoljeća - jedan od dvojice prvih ljudi koji su hodali Mjesecom. Tada se dogodilo nešto što nitko nije mogao očekivati. U samo nekoliko kratkih godina nakon tog povijesnog putovanja, život mu se okrenuo od uspjeha prema rubu katastrofe. Umjesto da uživa u slavi herojskog postignuća potonuo je u stanje teške depresije. Neki, kao Buzz Aldrin, postaju depresivni kad postignu ono čemu su težili i otkriju da ne postoji više ništa za što bi se isplatilo živjeti. Drugi pak padaju u depresiju kad izgube nadu da će nešto postići-nadu u uspješne karijere, nadu da će imati dovoljno novaca da plate račune, nadu da će uspješno obnoviti vezu, nadu da će ispuniti san koji dugo sanjaju.“²

U stanje teške depresije sam pala kada je umrla moja majka koju sam jako voljela. To se događalo postupno, iz dana u dan, tako da toga nisam bila niti svjesna. Više od godinu dana osjećala sam samo bol i prazninu. Uistinu, ništa me ni na trenutak nije moglo usrećiti, niti izazvati kakvu drugu emociju osim bola i praznine. Osjećala sam se kao najusamljenija osoba koju sam ikada upoznala. Prekinula sam sve kontakte s tadašnjim prijateljima i zatvorila sama sebe u samoću, tugu, suze, bol. Sve je to bilo gotovo kobno po moj život te sam jednu večer napisala oproštajno pismo sestri, popila preveliku dozu tableta za smirenje živaca, te si žiletom nanijela tjelesne ozlijede na venama obje ruke. Cijeli idući dan prespavala sam omamljena tabletama za smirenje. U prvim trenucima nakon buđenja nisam bila svjesna ničega, a kako je dan odmicao prisjećala sam se svog pokušaja suicida. Stanje šoka izazvano shvaćanjem situacije u kojoj sam se našla tu večer kad sam pokušala izvršiti suicid prisililo me je da potražim pomoć stručnih osoba. Hospitalizacija, puno sati provedenih u razgovoru sa psihijatrom i potpuna promjena terapije rezultat su moga sadašnjega dobrog psihičkog stanja. Rađanje dana sada me čini sretnom. Radujem se malim stvarima i ponovo mogu osjećati sreću!

Tijekom završne godine preddiplomskog studija, nakon godinu dana pauze prouzročene navedenom situacijom, vratila sam se likovnom stvaralaštvu osnažena i promijenjena.

Olson, J., *Kad izgubite nadu: Kako se nositi s depresijom*, Duhovna stvarnost, Zagreb, 2001., str. 3.

4. INSTALACIJA 'LOMLJENJE IDENTITETA'

"Instalacija nije jednostavni skup predmeta nego prostorno ovisan odnos barem dvaju dijelova s mogućnošću različitih rasporeda."³

U prostornoj instalaciji koja je ujedno bila i moj rad realiziran na godišnjoj završnoj izložbi, koristila sam metalne lance i kopije dijelova grafika koje sam na njih aplicirala. Prvobitna ideja bila je da koristim zrcalne elemente, ali sam od nje odustala iz više razloga. Motivi očiju sa grafika za mene su bolje predstavili ideju o prikazu višestrukih aspekata osobnosti te prožimanju privatnog i javnog kroz individualni pogled. Htjela sam minimalističkim pristupom riješiti kompleksnu interpretaciju kakofonije individualnih stajališta. Namjera mi je bila vizualnim jezikom umjetničke instalacije prikazati na koji način izgrađujemo svoju osobnost i svoj život te koliko na usmjeravanje izgradnje naše osobnosti utječe naša okolina.

"Lanac je simbol veza i odnosa između neba i zemlje i, općenito uzevši, između dviju krajnosti ili dvaju bića. ...U sociopsihološkom smislu lanac simbolizira nužnost prilagodbe kolektivnom životu i sposobnost uključivanja u skupinu."⁴

Lance sam odabrala kao materijal budući da za mene predstavljaju metaforu sputavanja, oslobađanja i „lomljenja“ identiteta koji se događa uslijed važnih događaja u životu koji nisu uvijek lijepi ili ugodni. Meni se to dogodilo nakon niza negativnih iskustava i padova koji su me skoro koštali života, ali i osnažili moju osobnost. Ovo intenzivno razdoblje života obilježava moje umjetničko stvaralaštvo te u njemu nalazim inspiraciju.

Grafički elementi nastali su prema mojim ranijim crtežima kroz koje se konstantno provlačio motiv oka. Taj motiv za mene u predstavlja poglede koji su me pratili u dosadašnjem životu, prije svega članova moje obitelji i bliže okoline koji su imali važnu ulogu u izgradnji moje osobnosti. Oči koje bi trebale podupirati i usmjeravati rast naše osobnosti mogu predstavljati i oči pojedinih osoba s kojima imamo veliku povezanost i slične poglede na život, primjerice nama važne životne prijatelje, učitelje, profesore..., ali i sve one koji su nas na bilo koji način povrijedili. Ti pogledi me i dalje prate, a kroz bolna iskustva odabrala da će na mene i moj život značajan utjecaj imati samo oni koje ja odaberem kao relevantne.

³ M. Šuvaković, *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Horetzky, Zagreb, 2005., str. 277.

⁴ J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1987.

Rad se sastoji od šest lanaca duljine od 3,60 do 4 m koji su obješeni na metalnu gredu tako da se spuštaju do prosječne visine čovjeka. Fotokopirane grafike sa motivom očiju rađene u linorezu, prišivene su na lance sugerirajući višestruko sagledavanje identiteta; onih koji gledaju, kao i onih koji su promatrani.

Društvo je sklono tome da nam nametne svoje viđenje našeg socijalnog razvoja, odnosno predlaže nam 'ukalupljene' već isprobane i njima dobro poznate životne staze ne obazirući se na to da pri tome može doći do lomljenja našega identiteta. Pošto većina čini društvo, uvriježeno je mišljenje: 'čini što i većina / budi kao mi i dobro ćeš proći u životu'. Da li je to pravi 'recept' za svakog od nas? Naravno da nije!

Izabrati svoj pravi životni put nije nimalo lak zadatak, no to je ono što je najispravnije za svaku osobu. Ja sam izabrala da me umjetnost vodi kroz sva životna dobra pa, ako treba, i teška životna iskustva. Iako je većina, odnosno moja okolina očekivala od mene da se, za moj pojam rano, udam, rodim djecu, budem dobra supruga svome suprugu i po cijele dane se brinem za svoju obitelj, ja sam upravo drugačije postupila. Odlučila sam se baviti kiparstvom i živjeti neovisno od predrasuda okoline.

5. MOJ RAD U KONTEKSTU SUVREMENE UMJETNOSTI

Jedan od umjetnika koji je tijekom druge polovice 20. stoljeća intenzivno i inovativno koristio lance kao materijal u svom radu je Dušan Džamonja. Njemu su prije svega služili za oblikovanje forme, odnosno stvaranje svojevrsnih mrežastih reljefa, ljuski i skulptura velikih dimenzija.

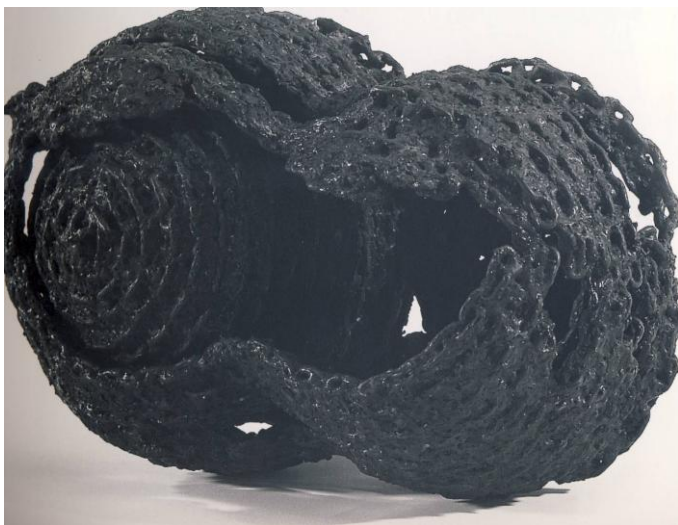
„Kao treći ready made pojavit će se u Džamonjinoj skulpturi šezdesetih i lanci i time će istraživački lanac biti zatvoren i posljednja karika salivena. Lanac je također struktura mikroorganizma koji grade i izgrađuju velike forme : osnovna karika u tom procesu (u doslovnom i prenesenom smislu riječi) elipsoidna je omča koje se mijenjajući usmjerenje (vodoravno-okomito) spaja u niz, postaje lancem, kao što od niza točaka nastaje linija. No, ako ih se, unatoč tankoći pojedinoga naniže jedan do drugoga u dovoljnoj mjeri (kvantitet-kvalitet), postaju plohom, što se može oblikovati po zamisli stvaratelja : u valovitu prostirku ili zavjesu, oblikovati valjkaste ili kuglaste, gomoljaste ili bilo kakve druge oblike, ostavljati otvore i šupljine, stvarajući živu strukturu površine, poroznu i šupljikavu, sitno reljefnu, nemirnu u svjetlosti i sjeni što se igra na sitnome reljefu karike (često zataljene) i na na kontrastu metala i šupljine.“⁵ (Slika 1., slika 2.)

Slika 1, Dušan Džamonja, *F-IX*, 1993.

Rad *Lomljenje identiteta* po svom je sadržaju i formi potpuno suprotan ovom pristupu – lanci su slobodni u prostoru, a njihova gibljivost naglašena povijenošću i simuliranjem nabora zavjese.

⁵ Katalog; *Džamonja: skulpture i crteži devedesetih; Od čestice do organizma*, Radovan Ivančević, Kershoffset, Zagreb, 1999.

Slika 2, Dušan Džamonja, *F-X*, 1993.

Umjetnica koja lance koristi na sličan, ali puno kompleksniji način je Janet Echelman. Svoje instalacije golemih dimenzija sastavljene od nizova lanaca često postavlja u urbanim eksterijerima, razapete između zgrada. Dojam fluidnosti i lebdjenja koji postiže dodatno je naglašen jakim koloritom. Njeni razigrani i vedri radovi u suprotnosti su sa mojima; počevši od toga da ja koristim izvorne boje materijala odnosno željeza koje metaforički najbolje prikazuje surovost mog života koji me uistinu nije mazio, pa do same jednostavnosti izvedbe koja sugerira osobne traumatične procese. (slika 3.)

Slika 3, Janet Echelman, skulptura od mreže

Monica Bonvicini u radu *Chain Leather Swing*, 2009., (slika 4) lance je koristila za izradu simulacije uporabnog predmeta – mreže za ljuljanje. Ona se pretežno izražava u mediju skulpture i instalacije. Njezini radovi imaju tendenciju biti višeznačni, baš kao i ova graciozna viseća mreža koja se ispostavlja da je izrađena od teških lanaca. Njezine instalacije su često ogromne i prijeteće. U tom smislu s njenim radom osjećam najveću povezanost.

Slika 4, Monica Bonvicini, *Chain Leather Swing*, 2009.

6. ZAKLJUČAK

Rad *Lomljenje identiteta* kao moja prva realizirana prostorna instalacija otvorio mi je nove mogućnosti prostornog izražavanja. Medij instalacije svakako će ostati jedan od bitnih smjerova koje namjeravam dalje istraživati u svom učenju i radu.

Okolina često pojedincu nameće svoje shvaćanje uloge u društvu i svojim pravilima utječe na izgradnju njegove osobnosti. Ako je osoba dovoljno jaka, svoju osobnost i život izgrađuje u skladu sa vlastitim unutarnjim nahođenjem nastojeći učiti i živjeti na temelju vlastitih uspona i padova. Svoj život ne uspoređuje niti izgrađuje isključivo prema konvencijama koje mu nameće društvo. Metaforički lanci okoline utiču na izgradnju naše osobnosti, no oni postoje i kao izazovi koje trebamo nadvladati kako bi se ostvarili kao cjelovite osobe.

Ovaj prokušaj transponiranja osobnih izazova s kojima sam se tijekom života suočila u konstruktivnu, kreativnu igru i istraživanje istovremeno je na mene djelovao oslobađajuće i terapijski. Suočivši se sa vlastitim traumama i ograničenjima razmaknula sam vlastitu 'željeznu zavjesu' i otvorila nove poglede na svoj život i rad.

7. LITERATURA

Chevalier, J., Gheerbrant, A., *Rječnik simbola*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1987.

Ivančević, R., *Džamonja: skulpture i crteži devedesetih*, Kershoffset, Zagreb, 1999.

Olson, J., *Kad izgubite nadu: Kako se nositi s depresijom*, Duhovna stvarnost, Zagreb, 2001.

Rathus, S. A., *Temelji psihologije*, Jastrebarsko: Naklada Slap, 2001.

Šuvaković, M., (2005.), *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Horetzky, Zagreb

<https://www.theguardian.com/artanddesign/2016/nov/27/monica-bonvicini-baltic-gateshead-review>

8. SAŽETAK

Prostorna instalacija *Lomljenje identiteta* moj je rad realiziran na godišnjoj završnoj izložbi u kojem sam koristila metalne lance i kopije dijelova grafika koje sam na njih aplicirala. Identitet kao motiv, medij i centralno pitanje suvremenog društva područje je širokog spektra socioloških, filozofskih, teorijskih i umjetničkih istraživanja. Moj interes usmjeren je na vizualne medije i likovnost u traženju vlastitih odgovora na ta pitanja. Namjera mi je bila ovim radom odnosno vizualnim jezikom umjetničke instalacije prikazati na koji način izgrađujemo svoju osobnost i svoj život te koliko na usmjeravanje izgradnje naše osobnosti utječe naša okolina. Motivi očiju sa grafika predstavljaju prikaz višestrukih aspekata osobnosti te prožimanje privatnog i javnog kroz individualni pogled. Htjela sam minimalističkim pristupom riješiti kompleksnu interpretaciju kakofonije individualnih stajališta.

Lance sam odabrala kao materijal budući da za mene predstavljaju metaforu sputavanja, oslobađanja i „lomljenja“ identiteta koji se događa uslijed važnih događaja u životu koji nisu uvijek lijepi ili ugodni. Meni se to dogodilo nakon niza negativnih iskustava i padova koji su me skoro koštali života, ali i osnažili moju osobnost. Ovo intenzivno razdoblje života obilježava moje umjetničko stvaralaštvo te u njemu nalazim inspiraciju. Rad *Lomljenje identiteta* kao moja prva realizirana prostorna instalacija otvorio mi je nove mogućnosti prostornog izražavanja. Medij instalacije svakako će ostati jedan od bitnih smjerova koje namjeravam dalje istraživati u svom učenju i radu.

Ključne riječi; identitet, umjetnička instalacija, lanci, oči, grafika

Keywords; identity, art installation, chains, eyes, graphics

9. REPRODUKCIJE

Slika 5, Senka Banjac, *Lomljenje identiteta*, detalj

Slika 6, Senka Banjac, *Lomljenje identiteta*, detalj

Slika 7, Senka Banjac, *Lomljenje identiteta*

Slika 8, Senka Banjac, *Oči*, fotokopije

POPIS REPRODUKCIJA

Dušan Džamonja

Slika 1, Skulptura *F-IX*, 1993

Slika 2, Skulptura *F-X*, 1993

Janet Echelman,

Slika 3, skulptura od mreže

Monica Bonvicini,

Slika 4, *Chain Leather Swing*, (2009.)

Senka Banjac

Slika 5, *Lomljenje identiteta*, detalj

Slika 6, *Lomljenje identiteta*, detalj

Slika 7, *Lomljenje identiteta*

Slika 8, *Oči*, fotokopirani detalji rada